

Roofvogelvervolging in Nederland in 1998

Rob G. Bijlsma, Hans van Kuik, Jan Schipperijn en Pedro Zoun

Honderden (roof)vogelaars hebben in 1998 roofvogels en hun nesten geobserveerd. En passant werd daarbij veel vervolging opgemerkt. Een gebruikelijk verschijnsel, maar niet minder ergerlijk. In navolgend overzicht worden de gecheckte gevallen nader uitgewerkt. Het bevat de onderzoeksuitkomsten van het Instituut voor Dierhouderij en Diergezondheid (ID-DLO), meldingen van het publiek (voor zover controleerbaar) en menselijke vervolging zoals vermeld op nestkaarten. De cijfers over 1997 zijn aangevuld met nagekomen onderzoeksuitkomsten. De schadelijke effecten van houtkap in het broedseizoen worden elders in deze Takkeling behandeld (Bijlsma 1999a).

Werkwijze

In grote lijnen werd het stramien van de afgelopen jaren gevolgd (Bijlsma *et al.* 1998). De huidige werkwijze van het ID-DLO wordt nader beschreven in Zoun (1993, 1998). Dit wijkt af van wat in het verleden gebeurde (Baars & Over 1989, Bijlsma 1993). Voor 1998 zijn enkele gevallen van afschot overgenomen uit de gegevens van J. Custers (Limburg), voor zover aangetoond met behulp van röntgenfoto's. De gegevens van Noord-Nederland werden bijgehouden door Jan Schipperijn, die van de rest van het land door Hans van Kuik. De nestkaarten werden door Rob Bijlsma ingevoerd en nagelopen op vervolging. Niet alle gevallen werden blindelings overgenomen, zeker niet indien nadere uitleg ontbrak. Dat wil uiteraard niet zeggen dat de mislukking niet door mensen was veroorzaakt, alleen dat de bewijsvoering onvoldoende was. Bovendien zijn alleen die nesten gebruikt die volledig verstoord werden; partiële verstoringen blijven buiten beschouwing. Van de omgezaagde nesten worden hier alleen die gevallen gebruikt die als moedwillige destructie te boek kwamen. De 3568 onderzochte nestkaarten (binnen tot en met 14 januari 1999) zijn in depot bij SOVON.

Vervolging in Nederland

Vergiftiging

Met de nagekomen analyses erbij kwam 1997 op het hoogste aantal vergiftigingsgevallen uit sinds 1975. De halvering in 1998 lijkt een verbetering, maar ook dit aantal is -over een reeks van jaren bekeken- aan de hoge kant (Tabel 1). We kunnen met de huidige manier van inzamelen niet nagaan of de daling in 1998 reëel is, dan wel een gevolg van wisselende veldinspanning door de waarnemers en afwijkende incidenten. Het patroon vertoont veel gelijkenis met dat in voorafgaande jaren, ook wat de spreiding over het land betreft. Het gaat overwegend om de

zandgronden van Noord-, Oost- en Zuid-Nederland, met kernen in ZW-Friesland (Makkinga, Hoornsterzwaag), Oost-Groningen (Winschoten, Slochteren), oostelijk Overijssel (Junne, Engberdijksvenen, Holten), meerdere locaties in Noord-Brabant (Nuenen, Helmond, Schijndel, Zundert) en Noord- (Venray, Venlo, Arcen) en Zuid-Limburg (Echt, Heythuysen). De meeste van deze plekken zijn ook uit eerdere jaren bekend; recidivisten kortom. Nieuwe plekken zijn vergiftigingen op Terschelling met parathion, Kotterbos in Zuidelijk Flevoland en enkele plekken in Zeeland (vooral betrekking hebbend op Bruine Kiekendieven). De gifgolf in Drenthe lijkt wat te zijn afgezwakt, al werden gevallen gemeld op vaste plekken als Steenbergen, Havelte en Zwiggelte (Figuur 1).

Geïdentificeerde gifsoorten waren parathion (44x), Carbofuran (16x), Aldicarb (15x) en Thiofanox (1x, Bruine Kiekendief in Zeeland), daarnaast gif in granulaatvorm (niet nader gespecificeerd; 9x) en onbekend gif (niet nader onderzocht, 2x). Dit komt goed overeen met de gifsoorten die in vergiftigd aas werden aangetroffen: 15x parathion, 8x Aldicarb, 6x Carbofuran, 2x Oxamyl, 2x Strychnine en 3x onbekend. Het meeste aas werd traditiegetrouw in maart en april gevonden, maar op september en december na kwamen er uit alle maanden meldingen binnen. De volgende soorten aas werden aangetroffen: 12x duif, 4x Postduif, 1x Houtduif, 1x Wilde Eend, 1x taling, 1x eend spec., 2x Kip, 2x Zwarte Kraai, 1x Kauw, 1x Haas, 3x Konijn, 4x Mol, 1x gehakt en 1x eieren. Allemaal soorten die op enigerlei wijze met jacht en landbouw te maken hebben, en een goede indicatie geven waar de daders moeten worden gezocht.

Tabel 1. Doodsoorzaken van roofvogels in relatie tot menselijk handelen in Nederland in 1975-98 (bronnen: ID-DLO, WRN, tot 31-12-98). Gegevens van 1997 aangepast voor nagekomen meldingen (cf. Bijlsma *et al.* 1998). *Causes of death of raptors in The Netherlands in 1975-98, as inflicted by humans in The Netherlands (sources: ID-DLO, WRN, through 31-12-98). Data of 1997 augmented with delayed analyses not included in Bijlsma *et al.* (1998).*

Doodsoorzaak <i>Cause of death</i>	Gif <i>Poison</i>	Klem <i>Trap</i>	Afschot <i>Shot</i>	Nestverstoring <i>Nest disturbance</i>
1975-88	621	2	69	145
1989	21	?	?	?
1990	20	?	?	?
1991	61	?	?	?
1992	76	0	5	?
1993	33	2	7	?
1994	13	2	6	26
1995	65	4	13	9
1996	106	9	18	139
1997	176	10	13	62
1998	87	0	7	105

Uit onderzoek bij het ID-DLO kwam vast te staan dat 61 van de vergiftigde roofvogels slachtoffer waren van uitgelegd aas. Daarnaast stierven er twee roofvogels aan doorvergiftiging als gevolg van consumptie van opzettelijk vergiftigde zaadeters. In de resterende 24 gevallen konden de bron en de toedracht niet worden vastgesteld. Het is niet uit te sluiten dat een deel van deze vergiftigingen het gevolg is van een legale toepassing van bestrijdingsmiddelen.

Afschot

Acht roofvogels verdeeld over drie soorten werden gemeld als afgeschoten. De meeste geschoten vogels zullen zijn verstopt door de daders. Een aanwijzing hiervoor was de vondst van een onder een takkenbos verstopte Buizerd in Limburg die was geschoten met een hagelgeweer. Ook de vondst van een vers geschoten Buizerd bij Vledder kwam door een 'gelukje' tot stand; de vogel was na afschot in een wei met paarden gevallen, waarschijnlijk de reden dat de dader de vogel niet durfde te verwijderen. Bizar was het geautoriseerde geval van afschot van een Buizerd bij Elburg, zogenaamd een vogel die de openbare orde bedreigde!

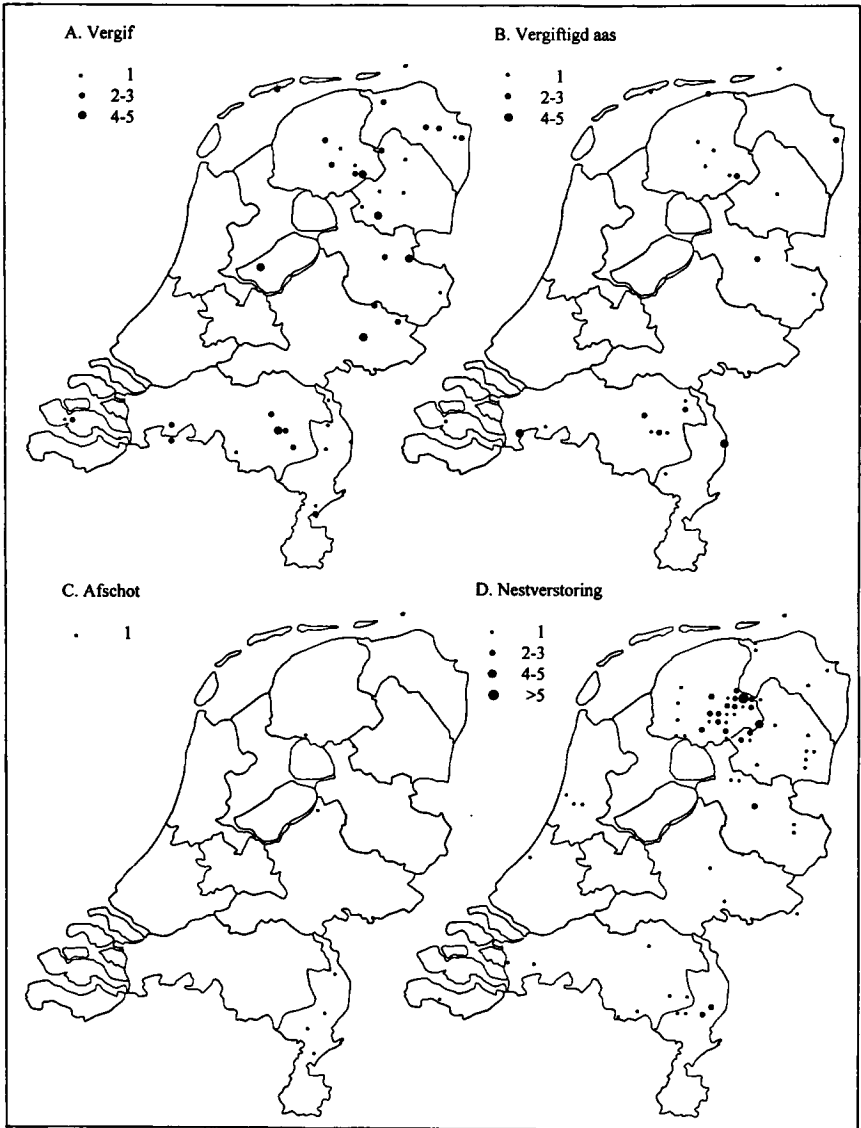
Tabel 2. Doodsoorzaken van roofvogels in relatie tot menselijk handelen in Nederland in 1998 (onderzoek tot en met 31 december 1998). *Causes of death of raptors, inflicted by humans in The Netherlands in 1998 (analysed through 31-12-98).*

Soort <i>Species</i>	Gif <i>Poison</i>	Afschot <i>Shot</i>	Nestverstoring <i>Nest disturbance</i>
Bruine Kiekendief <i>Circus aeruginosus</i>	7	0	8
Havik <i>Accipiter gentilis</i>	9	0	22
Sperwer <i>A. nisus</i>	4	2	11
Buizerd <i>Buteo buteo</i>	66	4	63
Torenvalk <i>Falco tinnunculus</i>	1	2	0
Boomvalk <i>F. subbuteo</i>	0	0	1
Totaal <i>Total</i>	87	8	105

Nestverstoringen

Op een totaal van 3568 nestkaarten (elke kaart staat voor één nest) werden met zekerheid 105 verstoringen gemeld. Dit is een absoluut minimum gezien de voorzichtigheid waarmee menselijke verstoring als zodanig werd gehonoreerd en het massale karakter van houtkap in het broedseizoen door Staatsbosbeheer en gemeentelijke bosbedrijven (dat laatste is hier overigens niet verdisconteerd; zie daarvoor Bijlsma 1999a).

Moedwillige verstoringen werden op talloze manieren geïnitieerd (waarvan hier geen fitnesses worden gegeven; het zou mensen op ideeën kunnen brengen): 53x verstoring van broedgeval door middel van zeer uitlopende trucjes, 2x vergiftiging van ouder(s), 26x uithalen van eieren (1x Bruine Kiekendief, 1x Havik, 3x Sperwer,

Figuur 1. Kwantitatieve verspreiding (per 5x5 km) van (A) vergiftigde roofvogels, (B) vergiftigd aas, (C) geschoten roofvogels en (D) opzettelijke nestverstoringen in Nederland in 1998. *Quantitative distribution (per 5x5 km) of (A) poisoned raptors, (B) poisoned bait, (C) shot raptors and (D) deliberately disturbed or destroyed nests of raptors in The Netherlands in 1998.*

21x Buizerd; een vrijwel geheel Friese aangelegenheid), 5x uithalen van jongen (2x Havik, 1x Sperwer, 2x Buizerd), 4x vernielen van eieren, 6x afschot en 11x nestboom omzagen. Wie nu nog denkt dat in Friesland alleen Kievitseieren worden geraapt, is wel heel naïef. In forse delen van Friesland is dit een levensgroot probleem.

Overige doodsoorzaken

Een deel van de doodgemelde roofvogels stierf een natuurlijke (beter gezegd: onbedoelde) dood. Sommige daarvan worden aangemeld bij asiels, het ID-DLO of rechtstreeks via het publiek. Logischerwijs worden zulke vogels vooral gevonden in de nabijheid van mensen: langs wegen en onder ramen (Tabel 3). Onder 'overig' zijn overwegend slachtoffers van een verwonding gerangschikt, alsook zieke en verzwakte dieren.

Tabel 3. Overige doodsoorzaken van roofvogels in Nederland in 1998. *Other causes of death of raptors in The Netherlands in 1998.*

Doodsoorzaak <i>Cause of death</i>	Verkeer <i>Traffic</i>	Ramen <i>Windows</i>	Draad <i>Wires</i>	Overig <i>Other</i>
Wespendief <i>Pernis apivorus</i>	2	-	-	-
Rode Wouw <i>Milvus milvus</i>	-	-	-	1
Bruine Kiekendief <i>C. aeruginosus</i>	-	-	2	2
Blauwe Kiekendief <i>C. cyaneus</i>	-	-	-	1
Havik <i>Accipiter gentilis</i>	2	-	-	30
Sperwer <i>A. nisus</i>	6	16	1	22
Buizerd <i>Buteo buteo</i>	62	-	-	58
Torenvalk <i>Falco tinnunculus</i>	11	-	-	7
Boomvalk <i>F. subbuteo</i>	-	-	-	2
Totaal <i>Total</i>	83	16	3	123

Discussie

De gegevens in dit overzicht zijn het topje van de ijsberg. Geregeld komen verontrustende berichten binnen over systematische vervolging, zelfs commerciële illegale activiteiten, die geen vervolg krijgen omdat het lokale verhoudingen bruskeert, represailles kan oproepen, geen namen genoemd worden of de melder het niet aan de politie wil doorgeven. Met de komst van de nieuwe Flora- en Faunawet zullen de problemen alleen maar groter worden (houden van roofvogels wordt eenvoudiger), vooral in het circuit van de handel. Waar geld te maken valt, worden wetten aan de laars gelapt.

Vergiftiging en afschot zijn nog steeds beproefde middelen om roofvogels aan te pakken. Wat dat aangaat gaf 1998 een bekend beeld te zien. Wat de werkelijke

aantallen zijn, valt moeilijk te schatten. Maar het moeten er veel zijn! Het verstoren van nesten is eveneens een factor van betekenis, die bovendien in omvang lijkt toe te nemen. Dat ook de overheid zich als nestenvernier niet onbetuigd laat, moge blijken uit de stijgende frequentie waarmee gedurende het broedseizoen grootschalige vellingen worden uitgevoerd. Omdat Staatsbosbeheer en gemeentes tijd, kennis, noch mankracht hebben (of willen inzetten) om vogels in het broedseizoen te beschermen, zijn roofvogels (en alle andere broedvogels) vogelvrij verklaard. De vellingen worden gecontinueerd, tenzij er vanuit het publiek stennis wordt gemaakt of (roof)vogelaars bezette nesten doorgeven. Overigens is dat laatste geen enkele garantie dat er dan alsnog rekening mee wordt gehouden. Wie had dat ooit gedacht: de overheid als één van de belangrijkste nestvernielers van Nederland (zie ook Bijlsma 1998, 1999a). De oplossing voor dit probleem is simpel: geen vellingen van 1 maart tot 1 september.

Als de 3568 gevonden roofvogelnesten een representatieve steekproef van de Nederlandse roofvogels geven (aannemelijk, zie Bijlsma 1999), en de frequentie en verdeling van verstoorde nesten dat eveneens zijn (idem), kan het werkelijke aantal verstoorde nesten worden berekend door uit te gaan van het aandeel verstoorde nesten op het totale aantal gevonden nesten van de betrokken soorten, wat op hun beurt kan worden omgeslagen over de landelijke populatie van die soorten (uitgaande van de nieuwe schattingen in Bijlsma 1999). Van Bruine Kiekendief, Havik, Sperwer, Buizerd en Boomvalk werden resp. 4,0, 4,0, 2,0, 4,8 en 0,9% van de geregistreerde nesten verstoord door menselijk toedoen (exclusief verstoringen tijdens vellingen door Staatsbosbeheer, gemeentes en particulieren; zie daarvoor elders in deze Takkeling). Omgeslagen over de landelijke populaties zou het dan gaan om resp. 52, 72, 100, 384 en 7 nesten, een totaal van 615 nesten.

Summary: Raptor persecution in The Netherlands in 1998

Poisoning incidents (N=87), shooting (N=8) and nest disturbances (N=105) related to raptors were mainly confined to agricultural and forested areas in the eastern half of The Netherlands, where raptors occur at the highest density and diversity. Poisoning is widespread, mainly with parathion (44x), carbofuran (16x) and aldicarb (15x); it mainly affects Buzzard (66x), Goshawk (9x) and Marsh Harrier (7x). Shooting seems of lesser importance, but this may be due to the difficulty of finding shot birds that have been hidden. Nest disturbance is widespread: 105 cases registered and a minimum of 615 cases estimated (mainly Buzzard and Goshawk affected), based on species-specific frequencies of nest disturbance and proportions of respective populations covered by nest cards. Nest disturbance is increasing in frequency, partly because large-scale fellings in the breeding season by the State Forestry Service and other governmental bodies have become common practice in recent years.

Other causes of death (unintentionally), as reported by rehabilitation centres, the public and governmental agencies, mostly consist of traffic accidents, window casualties and traumas: Honey Buzzard (2), Red Kite (1), Marsh Harrier (4), Hen Harrier (1), Goshawk (32), Sparrowhawk (43), Buzzard (120), Kestrel (18) and Hobby (2). These deaths are strongly biased towards centres of human activities, i.e. roads and built-up areas.

Literatuur

- Baars A.J. & Over J.J. (eds.). 1989. Wild bird mortality in The Netherlands, 1975-89. CDI, Lelystad.
- Bijlsma R.G. 1993. Ecologische atlas van de Nederlandse roofvogels. Schuyt & Co., Haarlem.
- Bijlsma R.G. 1998. Effect van boswerkzaamheden in het broedseizoen op broedvogels. Drentse Vogels 11: 1-6.
- Bijlsma R.G. 1999. Trends en broedsucces van roofvogels in 1998. De Takkeling 7: 6-51
- Bijlsma R.G. 1999a. Groot-scheepse vernietiging van bezette roofvogelnesten door Staatsbosbeheer. De Takkeling 7: 60-65
- Bijlsma R.G., van Kuik H., Schipperijn J. & Zoun P. 1998. Roofvogelvervolgving in Nederland in 1997. De Takkeling 6: 54-61.
- Zoun P.E.F. 1993. Onderzoek naar doodsoorzaken van wilde fauna ten behoeve van het opsporen bij het ID-DLO. De Takkeling 1(1): 6-8.
- Zoun P.E.F. 1998. Onderzoek naar de doodsoorzaken van wilde fauna ten behoeve van het opsporen van wetsovertredingen. Verslag over 1997. ID-DLO Rapport d.d. 19-10-1998.

Adressen:

RGB: Doldersummerweg 1, 7983 LD Wapse

HvK: Finkewei 4, 8723 DB Koudum

JS: Hullenweg 29, 9301 ZD Roden

PZ (ID-DLO): Postbus 65, 8200 AB Lelystad

Foto. Zes jonge Bruine Kiekendieven op nest; op voorgrond het kleinste jong dat weinig overlevingskansen heeft. Een veel voorkomend geval van natuurlijke sterfte (Gilbert van Avermaet). *Six nestling Marsh Harriers, with smallest young having only a minute chance of survival.*